

Η ΤΕΛΕΙΑ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΗΚΟΥΣΗΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕΩΣ ΑΥΤΗΣ ΕΝ Τῷ
ΑΡΧΑΙῶ ΕΛΛΗΝΙΚῶ ΠΟΙΝΙΚῶ ΔΙΚΑΙῶ

Υ π ὀ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΠ. ΦΑΡΑΝΤΑΤΟΥ
ΔΡ. ΦΙΛ. & ΝΟΜ. Τ. ΥΦ. ΕΘΝ. ΠΑΝ.
ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ

Μ έ ρ ο ς Π ρ ῶ τ ο ν

Ἀπορίαν προκαλεῖ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ξένων ποινικολόγων οὐδένα ἢ βραχύ-
τατον λόγον ποιοῦνται ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ
ποινικοῦ δικαίου καὶ τῶν περὶ τοῦτο τελεσφόρων ζητήσεων, ὡς συντελεστῶν εἰς τὴν
διαμόρφωσιν καὶ πρέπουσαν διαρρύθμισιν τῆς ποινῆς κατὰ τὸν ἀληθῆ σκοπὸν
αὐτῆς, ἀλλ' ἀρχονται ἐξετάζοντες τὰ τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τοῦ ποινικοῦ δι-
καίου ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων, εἶτα ἐξετάζουσι τὸ ἀρχικὸν Γερμανικὸν Ποινικὸν Δίκαιον
καὶ τὸ Κανονικὸν Ποινικὸν Δίκαιον, ὡς ἐπιδράσαντα ἐπὶ τῶν νεωτέρων ποινι-
κῶν δικαίων.- Ὁ Berner ἐν τῇ 4ῃ ἐκδόσει τοῦ ποινικοῦ δικαίου γράφει τάδε:
«ἐν τῇ Ἀνατολῇ πλὴν τῶν Ἑλλήνων τὸ ποινικὸν δίκαιον εἶνε τελείως θεο-
κρατικόν, συνδεδεμένον μετὰ τῆς θρησκείας (jus divinum). Τὸ ἀδίκημα προσ-
βάλλει τῷ θεῷ, ὁ ἀδικήσας ἀπείργεται τῶν ἱερῶν καὶ ἱερῶν τελετῶν καὶ διὰ
τῆς τιμωρίας ἐξευμενίζεται τὸ θεῖον, δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ ὑποκειμενικὸν
μέρος τοῦ ἀδικήματος, ἢ θέλησις, ἀλλὰ μόνον ἐξωτερικῶς ἢ πράξις.» Ἐνῶ τὸ Ἑλ-
ληνικὸν ποινικὸν δίκαιον ἦτο jus humanum, ἀπεχωρίσθη ἐνωρὶς
ἀπὸ τῆς θρησκείας καὶ ἀπετέλεσε δίκαιον τῆς πολιτείας. Καὶ πάντες μὲν οἱ ἀρ-
χαῖοι λαοὶ εἶχον τὸ θεοκρατικὸν στοιχεῖον, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἔστησαν ἐν τούτῳ,
ἄλλοι δὲ προεχώρησαν εἰς τὸν ἀποχωρισμὸν τούτου ἀπὸ τῆς θρησκείας καὶ ὑ-
παγωγὴν εἰς τὴν ἐλευθέραν πολιτείαν, τὴν ἔχουσαν αὐτοτελῆ ὑπαρξιν καὶ τιμω-
ροῦσαν τὸν ἀδικοῦντα ὡς προσβάλλοντα τὴν πολιτείαν, ἰδίᾳ δ' ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα

ἀπέβη δημόσιον δίκαιον. Καί κατ' ἀρχάς ἐνείχε καί τὸ Ἑλληνικὸν ποινικὸν δίκαιον τὸ θεοκρατικὸν στοιχεῖον, πρὸς ἐξευμενισμόν τοῦ θεοῦ, ὡς ἡ τιμωρία τοῦ Οἰδίποδος καὶ ὁ λοιμὸς ὁ μαστίζων τὴν πόλιν αὐτοῦ καὶ ἡ διώξις τοῦ Ὀρέστου ὑπὸ τῶν Ἐρινύων, εἰ καὶ παρωρμήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ χρησμοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὸ ἀδίκημα αὐτοῦ. «Αὐτὸς (Ἀπόλλων) ὁ χρήσας, αὐτὸς ἦν ὁ μαρτυρῶν (Αἰσχ. Εὐμ. 798), ὡς τοῦτ' Ὀρέστην δρῶντα μὴ βλάβας ἔχειν (Αἰσχ. Εὐμ. 799), «αἰτίαν ἔχω (Ἀπόλλων) τῆς τοῦδε μητρὸς τοῦ φόνου» (Αἰσχ. Εὐμ. 579). «Σὺ δὲ (λέγουσιν οἱ Διόσκοροι) οὐχὶ δρᾶς, Φοῖβός τε, Φοῖβός τε (Εὐριπ. Ἦλ. 241), «Αἰγισθος ἐμήσατο οἴκοθι λυγρὰ κτείνας Ἀτρείδην...-ἐπτάετες δ' ἦνασσε πολυχρύσιοι Μυκήνης. - τῷ δὲ οἱ ὀγδοάτῳ κακὸν ἤλυθε δῖος Ὀρέστης.- κατὰ δ' ἔκτανε πατροφονῆα,- Αἰγισθὸν δολόμητιν, ὅς οἱ πατέρα κλυτὸν ἔκτα.- ἦτοι ὁ τὸν κτείνας δαίνυ τάφον Ἀργείοισιν - μητρὸς τε στυγερῆς καὶ ἀνάγκιδος Αἰγισθοῖο. (Ὅμηρ. Ὀδυσ. Γ' στιχ. 303-310) ».

Τὴν ἔννοιαν τοῦ θεοκρατικοῦ δικαίου ἐξέθηκεν ἐν τῷ Πρυτανικῷ αὐτοῦ λόγῳ περὶ ἀδικήματος καὶ ποινῆς ὁ καθηγητὴς τοῦ ἔθν. Πανεπ. Κ. Κωστῆς 1885 οὕτως «Τὸ δίκαιον δὲν ἐθεωρεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχαιότατα ὡς ἐπινόημα καὶ κατασκευάσμα ἀνθρώπινον, ἀλλ' ὡς προσὸν τῆς θεότητος θεμελίον τὴν ἀρμονίαν τοῦ παντός καὶ οἱ νόμοι, ἐν οἷς ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης ἀποτυπῶνται, δεσπόζουσι πάντων· οὗτοί εἰσιν οἱ βασιλεῖς θνητῶν καὶ ἀθανάτων.

Οἱ θεοὶ ὡς φύλακες καὶ ὡς φρουροὶ τοῦ δικαίου πᾶσαν κατ' αὐτοῦ ἀντιστρατευομένην πράξιν αὐστηρῶς τιμωροῦσιν. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἀδιάσπαστος λογίζεται ἡ ποινικὴ τῶν θεῶν ἐξουσία ἀπὸ τῆς προσωπικότητος αὐτῶν, ὥστε ἡ παράλειψις τῆς τιμωρίας τῶν ἀδικημάτων παρῆχεν εὐλογον ἀφορμὴν δισταγμοῦ περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν. Ὁ ἄνθρωπος καθοδηγεῖται εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ δικαίου ὑπὸ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, ὀφείλει δὲ νὰ πράττῃ συμφῶνως πρὸς τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ· διότι ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀρμονίᾳ τῆς ἰδίας βουλήσεως πρὸς τὸ δίκαιον, ἀνευρίσκει τὴν εὐημερίαν καὶ τὴν σωτήριαν αὐτοῦ καὶ μαρτυρεῖ τὴν πρὸς τὸν θεὸν εὐλάβειαν. Ὁ τὰ παραγγέλματα τοῦ δικαίου ἀθετῶν παρίσταται ὡς ἄθεος, «νέος (σὺ Ἀπολλων) δὲ γραίας δαίμονας (Ἐρινύας) καθιπάσω (κατηγωνίσω), τὸν ἰκέταν (Ὀρέστην) σέβων, ἄθεον ἄνδρα καὶ τοκεῦσι πικρόν» (Αἰσχ. Εὐμ. 154), καὶ ἔνεκα τῶν ἀθέων φρονημάτων αὐτοῦ ἄξιός ἐστι τιμωρίας «σφι (Πέρσαις) κακῶν ὕψιστ' ἐπαμμένει παθεῖν-ὑβρεως ἄποινα κἀθέων φρονημάτων-οἳ γῆν μολόντες Ἑλλάδα οὐ θεῶν δρέτη-ἢ δοῦντο συλαῖν οὐδὲ πιμπρᾶναι νεώς» (Αἰσχ. Πέρσ. 810), οἱ θεοὶ ἀποστέρουσι αὐτόν, στυγοῦσι τοὺς κακοὺς «τοὺς δὲ σώφρονας-θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακοὺς (Σοφοκλ. Αἴας 132), καὶ καταδιώκουσιν αἱ ποδώκεις θεῶν βλάβαι «συντέμνουσι-θεῶν ποδώκεις τοὺς κακόφρονας βλάβαι (Σοφ. Ἀντιγ. 1101), ἡ δὲ ἀρὰ εἶνε εὐχὴ ἦν ὁ ἀδικηθεὶς ἐν τῇ ἀγανάκτῃ αὐτοῦ ἐκφέρει ἐπικαλούμενος τὴν θεότητα ὡς προστάτιδα τοῦ δικαίου πρὸς ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν τοῦ ἀδικήσαντος «Ἐρινύες ἡμεῖς ἐ-

σμέν Νυκτὸς αἰανθῆς τέκνα - Ἄραϊ δ' ἐν οἴκοις γῆς ὑπαὶ κεκλήμεθα» (Αἰσ. Εὐμ. 416).

Εἶτα, γράφει ὁ Berner «ἀναπτύσσεται παρὰ τοῖς Ἕλλησι τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ λαμβάνει τὸν πολιτειακὸν χαρακτήρα δημοσίου ποινικοῦ δικαίου καὶ ἐξετάζει τὸ ὑποκειμενικὸν στοιχεῖον τοῦ ἀδικήματος, καθιεροῖ τὴν δημοσίαν ποινικὴν ἀγωγὴν (γραφὴν) διὰ τὰ ἀδικήματα κατὰ τῆς πολιτείας καὶ κατὰ τῶν πατρίων θεῶν». Ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ περὶ τῶν θεωριῶν διὰ τὸν λόγον τῆς ποινῆς προστίθησι τὰ ἑξῆς: «Εἰ καὶ ἤδη ἐν τῇ ἀρχαιότητι εὐρίσκομεν σπουδαίας τινὰς ἐκδηλώσεις περὶ τῆς οὐσίας τῆς ποινῆς καὶ τῆς αἰτιολογίας αὐτῆς, αἱ κυρίως ἔμως θεωροῦνται περὶ ποινῆς εἶνε ἔργον τὸ πρῶτον νεωτέρων χρόνων». Ἐν τῇ 13ῃ ὁμῶς ἐκδόσει ὁ Berner οὐδὲν γράφει περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ δικαίου. Ἐν τῇ 23ῃ μεγάλῃ ἐκδόσει τοῦ ποινικοῦ δικαίου τοῦ 1924 τοῦ Listt (ἵνα παραλίπω ἄλλους) γράφεται ὅτι ἡ ποινὴ συμπίπτει μετὰ τῆς ἀρχικῆς συστάσεως τῶν κοινωνιῶν, γίνεται δὲ δεκτὸν ὅτι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐχωρίζοντο ἀλλήλων τὸ θεοκρατικὸν στοιχεῖον καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς· εἶτα δὲ ἐξετάζεται τὸ ποινικὸν δίκαιον καὶ ἡ ποινὴ ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων, οὐδενὸς λόγου γιγνομένου περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ δικαίου.

Εἷς τι σύστημα τοῦ ποινικοῦ δικαίου διτόμου παρ' ἡμῖν τῷ 1867 ἐκδοθέντι, ἄλλως ἄξιον λόγου ἔργον ἀπερίττως ἀναγράφονται τάδε: «Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἦσαν πεπολιτισμένα ἔθνη, ἀλλὰ δὲν εἶχον φθάσῃ τὸν βαθμὸν τοῦ ἠθικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ ἐξευγενισμοῦ, ὅστις συνήθως εἶνε κρητὶς πάσης δικαίας καὶ σοφῆς ποινικῆς νομοθεσίας πρὸς σκοποὺς λυσιτελεῖς καὶ ὀρθοὺς κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ποινῶν, δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ προορισμὸς τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης». Καὶ ὁμῶς ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἑλληνικῷ ποινικῷ δικαίῳ ἐνδείξεις σημαντικαὶ καὶ τείνουσαι πρὸς τὴν εὐλογον διαμόρφωσιν τῆς ποινῆς καὶ ἔτι πλέον πνευματικὴ ζήτησις ὑπὸ τῶν τὰ πρῶτα φιλοσοφησάντων Σωκράτους, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους, ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς τὴν μέλλουσαν διαμόρφωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς καὶ τὴν προσήκουσαν ἐκτίμωσιν αὐτῆς, πλήρης ἰδεῶν φιλανθρωπίας καὶ σοφίας διὰ τὴν ψυχικὴν βελτίωσιν τοῦ ἀδικήσαντος, ὥστε πρὸ τούτων καταρρίπτονται ὑπὸ τὸ ὄνειδος αἱ ὠμαὶ ποιναὶ διαφόρων αὐτοκρατόρων τῆς Ῥώμης, ὡς ἡ φονικὴ πάλη πρὸς θηρία, ἡ ποινὴ τοῦ πίνειν πεपुरακτωμένον μόλυβδον καὶ ἄλλαι. Ὁ Ν. Σαρίπολος ἐν τῷ ἔργῳ του τῆς ποινικῆς νομοθεσίας διὰ μακρῶν διέλαθε περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ποινικοῦ δικαίου. Καὶ ὁ νεώτερος Ἕλληγ ποινικολόγος Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Τ. Ἡλιόπουλος (τέως διὰ τὸ τυπικὸν ὄριον τῆς ἡλικίας «!!» ὡσεὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ὁ ἐπιστήμων, ἐφ' ὅσον θεραπεύει τὴν ἐπιστήμην ἀξίως ἔχει ὄρια ἡλικίας!, ἐφ' ὅσον αὐτὴ αὕτη ἡ Πολιτεία ὁμολογεῖ τὸ δεινὸν ἀδίκημα πρὸς τὴν Πανεπιστημιακὴν σπουδάζουσαν νεότητα, ὅτι παραπαίους ἀπεμάκρυνε τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τοῦ τυπικοῦ ὀρίου τῆς ἡλικίας Καθηγητὰς ἐπιστημονικῆς ἀκμῆς καὶ ὑπερόχου ἀξίας, ἐν οἷς καὶ τὸν κ. Ἡλιόπουλον, ἐνῷ ἐξ ἑτέρου

ἀνέθηκεν εἰς ἐπιτροπείαν ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν ἡγεσίαν καὶ συνεργασίαν αὐτοῦ τὴν ἐκπόνησιν νέου ἐλληνικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ἣτις καὶ ἀπετελέσθη μετὰ μακροτάτης αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως καὶ περὶ ἧς ἐποιήσατο ὁ κ. Ἡλιόπουλος τὴν βαρυσήμαντον διάλεξίν του ἐν τῷ Παρνασῷ περὶ τῆς συγχρόνου ἀντιλήψεως τῆς ποινῆς καὶ τοῦ νέου ἐλληνικοῦ Ποινικοῦ Κώδικος, ἐπιστέψας ὁ εὐγενῆς ἐπιστήμων τὴν διάλεξίν του διὰ τῶν ὠραίων λόγων: «Ὅταν ἴδω τὸ ἔργον μου τοῦτο περιβληθὲν τὴν ἰσχὺν Νόμου, τότε θὰ εἶπω ὅτι δὲν παρῆλθεν ὁ βίος μου ματαίως διὰ τὴν πατρίδα» ἐν τῷ ἐκδοθέντι Γενικῷ μέρει τοῦ συγγράμματός του παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Μεταξὺ ἀπολύτων καὶ σχετικῶν θεωριῶν περὶ ποινῆς, ἀντίθεσιν εὐρίσκομεν ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ὑφισταμένην, ἐπικρατοῦσαν δὲ τὴν ἰδέαν τῆς σκοπιμότητος· οὕτως ὁ Πλάτων ἐν Πρωταγόρᾳ διδάσκει ὅτι οὐδεὶς μετὰ λόγου τιμωρεῖ ἕνεκα τοῦ ἀδικήματος, διότι τοῦτο δὲν δύναται πλέον νὰ ἐκλίπη «οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγέννητον ἔσται» ποτὲ (Νομ. Πλάτ. 934) ἀλλ' ἵνα μὴ ὁ ἔνοχος περιπέσῃ εἰς ἄλλο ἔγκλημα καὶ ἵνα ἡ τιμωρία αὐτοῦ ἀποτρέψῃ καὶ ἄλλους, οἵτινες θὰ ὦσι μάρτυρες αὐτῆς». Ὁμοίως δὲ ὁ Ἀριστοτέλης, οὐχὶ ἐν τῇ δικαιοσύνῃ, ἀλλ' ἐν τῇ κοινωνικῇ ὠφελείᾳ τίθησι τὸν λόγον τῆς δικαιολογικῆς ποινῆς».

Ἐκ τούτων ὠρμήθη νὰ ἐξετάσω ἂν ἡ εἰρημένη παράλειψις ἐν τοῖς συγγράμμασι τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ποινικολόγων περὶ τοῦ ποινικοῦ δικαίου τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἣτις κατὰ τὸν κλεινὸν τῆς νέας Ἑλλάδος λογοτέχνην Σπ. Παγανέλην «ἐξεκόλαιψε τὸ ἐν πᾶσι καλόν, ἐμόρφωσε, προήγαγεν, ἐτελειοποίησε καὶ ἀπεθέωσεν αὐτό», εἶνε ἀποτέλεσμα ἐσωτερικῆς ἐπιστημονικῆς ἐπισκοπῆσεως καὶ πορίσματος αὐτῆς ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν δίκαιον καὶ τὰ περὶ αὐτοῦ πεφιλοσοφημένα δὲν συμβάλλουσι γενναῖόν τι εἰς τὴν γενικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἐπ' ἀγαθῷ τῶν νεωτέρων κοινωνιῶν ἢ ἂν τούναντίον συμβαίνοι, ὅτε ἡ παράλειψις τὸ μὲν δὲν εἶνε ὀρθή, ὀλιγώρως ἔχουσα πρὸς μέγαν συντελεστήν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν κοινωνιῶν, τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ δὲ ἐκφαίνει μέγα κενὸν ἐπιβλαδὲς εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῶν Πανεπιστημίων, Δικαστὰς καὶ Κυβερνήτας ἐφιεμένους νὰ γνωρίσωσι τὰ στοιχεῖα πρὸς λύσιν σπουδαιοτάτου κοινωνιζήτηματος, δι' ὧν ἀπαλλάσσονται τοῦ ἐρέθους τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων θεωριῶν, σήμερον μάλιστα, ὅτε ἡ ὑποτροπὴ εἰς τὸ ἀδίκημα ἀποτελεῖ ἀπειλητικὴν κοινωνικὴν μάστιγα καὶ τὸ εἰρημένον ζήτημα ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀρθὴν θεωρίαν περὶ ποινῆς καὶ προσηκούσης ἐκτείσεως αὐτῆς.